

ANNAM LỊCH SỰ

HÃY NÊN

HÚT THUỐC LÁ

JOB

Việc trong nước

TRUNG-KỲ

THỪA THIÊN

Con heo rất hại

Hôm 20 tháng 7 ta vừa rồi, kỳ giả đi qua làng Giã-lê thuộc huyện Hương thủy. Đi khỏi cầu đã thấy một con heo to quay rồi treo trên công, rồi lẳng lờ hướng rất đông, thịt đã có hơi...

Heo nào treo đó? Chính của làng ấy, mà kẻ ăn người chưa thuận nhãn, nên không ai dám khai đao, treo đã ba ngày. Nghe đầu lại đem cho bạn bán bán.

Cái heo rưỡi ăn trước người đó chính là làm mới cho con ma dịch lệ kia. Vì cái tẻ hương âm mà gây ra đều nguy hiểm cho lãnh mệnh của dân nghèo. Mấy bác to đầu trong làng có nghĩ đến chỗ ấy cho không?

Người thấy
NGHỆ - AN

Một ông hàn bị bắt

Ông Hoàng-trần-Siêu, tu tại ban làm, quê ở làng Động-lâm, tổng Đàng-sơn (Anh-sơn), mới bị bắt giải về Vinh.

Nghe nói ở Anh-sơn người ta sắp cử ông làm bang-tà. Việc chưa thuận đã bị bắt.

Tin thêm về vụ giết người và cướp súng ở Quảng-xá

Sai việc xảy ra, các thủ phạm đều đã bị bắt cả, một khẩu súng của viên phó Ban-tà, ta quảng lại để thoát thân cũng được ngay. Còn hai khẩu súng kim, hung tử giao cho Đồn Đồi mang chạy.

Theo lời tiêu xướng, quan quân phải thân hành vào rừng tìm nã Đồn Đồi, mãi đến đêm hôm 25-8 mới bắt được. Tra hỏi mới Đồn Đồi cũng không chịu nói.

Hiện cả gia quyến Đồn Đồi đã bị bắt giam, song Đồn Đồi cũng không trả song.

HÀ-TÍNH

Đã có ăn sao còn làm việc?

Viện Cảnh-tông Nguyễn-trong-Lưu ở Mỹ-duê, huyện Cẩm-xuyên, do tháng Septembre 1930, có báo bản an 3 người, đối oan 3 cái nhà và bắt luôn đó 1 người thì được thả đã lâu. Việc ấy thì vợ con những người bị bắt ngăn cản không biết kêu ca vào đâu. Con như cũng trong đó ấy, việc có đồng tình an 28500 của bọn ăn cướp trong làng Bốc-nguyên, thì bị lộ ra và bị huyện kết án truy bắt bắt, bắt bắt thu thuế, tình cũng vậy. Thế mà đến nay còn làm việc. La nhĩ!

Bất nhân tâm

Tin thêm về việc 2 người bị giam Tên Trám và Liên ở làng Kiêu-mộc, huyện Cẩm-xuyên, bị giam hình nghi (đăng báo T. D. số 408) thì đã được thả bốn cuối tháng Juliet.

H. nh. T.

QUẢNG BÌNH

Từ ra chợ

Gần một tháng đây, tại nhà giam Lệ-thủy có giam 4, 5 tên tù, vì có

sao không biết mà được tự do vô cùng.

Hiện nay có ba tên Lư, Lê (Lô), và Đinh, cư thường ngày ra tại chợ Cỏ-liều (Trèo) khuấy phá mấy người dân bà đi chợ, có khi sinh ra rầy rà tại trong các phố buôn, có thiệt hại cho sự buôn bán. Người trong chợ ai cũng phàn nàn. Mà không dám mở lời ra tiếng. Chính anh thị chợ là người có trách nhiệm mà cũng dè dặt, vì nói thì chúng nó dọa cách này, thế kia, nói liều: « một cô mang mấy gong », cho nên chúng nó hoành hành ở trong chợ.

Vậy xin quan trên để ý mà trừ cái hại ấy đi, cho bọn dân bà đi chợ được bề yên ổn mà buôn bán. Chúng nó có ăn thì từ ăn mà giải về lao tù, bằng không thì tha cho chúng nó về, có sao để như vậy?

Một người đi chợ

QUẢNG NAM

Cái dơi sắp đến

Hạt Thành-binh, từ 9, 10 tháng nay chưa được trời mưa nào lớn cả. Ruộng đất đều bỏ hoang. Con nhà cây thuê cuộc mưu sinh không công việc làm, đã xao luyến về nhà đi dơi sắp đến. Lúc này còn nhớ giấy khoai là rau; giá như một vài tuần nữa, mà cứ vậy thì ừ này mãi, tôi không những bị chết đói đã đành, mà lại còn bị chết khát nữa. Hiện nay nhiều nơi giếng đã hết nước uống. Núi là ở tổng An-thai về miền ba đàng trung du dân cư phải đi lấy nước từ 3, 4 cây số. Miền này năm ngoái đã bị mất mùa, năm nay lại bị mất mùa nữa! Hiện nay tình hình kinh tế, có tâu gì anh em Nghệ-lĩnh, nghĩa là « gộp xop ruột khô mồm như ai ».

(Cùng vì cái tình trạng khó khăn, nên khắp trong hạt, nơi thì dáo ông (?), nơi thì câu bà (?), mà dường như quí « cụ » cũng đã thấy cái « búp » sắp đến mà đóng đi đầu mất, nên câu dáo mồm mà chẳng thấy hiệu quả gì.

H. N. T.

Lý trưởng nhiều dân

Lý trưởng làng Phú-thị (Tâm kỳ) là Võ-Đệ làm việc đã lâu, nhiều dân nhiều đến, kể qua sau này:

Về khoản đất đoan phu, tất cả dân mỗi người đều phải góp 0,50. Khai ngư lao, hoa lợi, mỗi khoản góp 0,50. Làng đồn cũ bán 61500, số bạc ấy cũng vào tay lý trưởng từ tên. Y lại phò đồng với xã đoàn là Đỗ là bán dân canh để lấy tiền tiêu riêng. Về sự đặt tộc biểu, y bắt dân dân ông là Đổng Đền phải góp 120. Có tên Cao Đĩnh có sấm một cái bông đầu, trình xin ép, y đòi ít nhiều mới cho ép đầu, không thì bắt tên này không tiền chi, có 5 6 ang dáo phụng nhà đem ép, y liền bắt y đóng lại và đem ra xích hậu. Tục thì mẹ tên Đĩnh đến nhà lý trưởng năm và mãi đến năm sau ngày, làng mới báo quan, nhưng quan chưa xử thế nào.

Dân thì oán đại mà lý trưởng làm việc sách nhiễu như thế, sống làm sao bây giờ!

Liên nhơn

QUẢNG NGÃI

Thủ đoạn của tri bộ và hương mục làng Hải - châu

Tri bộ Phạm-Bình, hương mục Trần-Hồ mấy lần này bức sách dân ăn tiền, tên nào có cương lại thì nó vu cho cộng-sản, hiện nó ăn tiền là người là: Trần-Thân 5500, Trần-Phan 2500, Nguyễn-Phân 3500, Phạm-Quí 2500, Trần-Tăng 1500, Nguyễn-Giáp 2500, Trần-Thiện 2500, Trần-Khuê 2500. Mấy người này đã đưa đơn kêu quan rồi: không biết đến trời rọi đi đâu chưa?

C. Th.

PHAN RI

Cái thời hiệp người

Bữa 15 Aout đó 7 giờ tối tại tịch đầu Đàng-phước có xảy ra một lần tương: bọn tuần phủ bị đòn.

Tên là phủ (Thập Đ) đi đầu chẳng rõ g vào xích hầu thấy đến cái đó không đẹp ý riêng mình, nên đang roi đã đập bọn tuần phủ như mưa bắt 1 Đàng xông bước lại nhà rước ngời. Bọn kia đang tâu trách lý hầu thì gã ấy lại bước vào to tiếng mắng chửi ồn ào.

Đến người ta có làm nổi đầu gì cũng có pháp luật, sao lại đập đánh nộp nộp như thế?

Hết nhân tâm

Nên học trường nào?

Trong các trường thương nghiệp tại Saigon thì có một trường học hòa bình chuyên dạy các khoa thương mại, buôn bán, đánh máy, viết tài, tiếng ngoại quốc, quảng cáo, ngân hàng, đại lý v. v. để rèn luyện cho nam nữ thanh niên có chức nghiệp làm ăn và giúp ích cho công thương trong nước Trường ấy là:

Ecole Centrale de Commerce

(Annexe de l'Académie Dactylographique de France)
47, Rue Vauquelin - SAIGON - TANDINH

Ở khu bên phòng việc kỹ sư cơ yếu của ông Trần-mạnh-Nhân là đại lý độc quyền của một công ty cơ khí Đức-quốc chuyên bán các thứ khí cụ để làm gạch ngói v. v.

Anh em chi em muốn hỏi điều chi xin viết thư cho:

M. TRẦN-MẠNH-NHÂN

Ingénieur
DIRECTEUR DE L'ECOLE CENTRALE DE COMMERCE
47, Rue Vauquelin - SAIGON-TANDINH

Nên học tại TRƯỜNG GIA-LONG

Rue Julien Blanc - HANOI
là trường tư có giá trị nhất Đông-Pháp, từ các lớp cho nam nữ học sinh từ lớp đổng cấp cho đến các lớp thanh chung lập tuyển học sinh thì từ tại và từ vào các trường cao-đẳng Đông-Pháp.

Các các khí cụ tốt đẹp và hoàn hảo để giúp sự tiến bộ như là:

Máy chộp bóng, máy lưu thanh, máy truyền thanh, máy in, các vật liệu và máy để thí nghiệm về các khoa học, các bậc về cách trí, địa dư.

Các giáo sư tây, nam đều có bằng cấp. Kỳ thi nào học trò đỗ công nhiều.

Học tại trường sẽ học theo cách mới (th).

Những tân-kịch quái-gờ trong chuyện thi cử

(NHÂN CHUYỆN MỚI NHẮC CHUYỆN CŨ)

(Tiếp theo)

Trên là nói một hạng thi không đỗ mà làm giặc, và một hạng chết về nghề thi, đến khi đỗ là ngày gần đây nấp quan tài. (Biết bao nhiêu kẻ già chết về nghề thi mà không đỗ kia!). Còn một hạng nữa có cái tâm lý kỳ quái hơn, là xem trong đời không có cái gì quý hơn cái tiền-sĩ đại khoa kia mà đi ra nhiều trò cười không ai ngờ trước.

Ông Bùi-Di thi đỗ triều Tự-Đức. Khi thi hội đỗ chính trường cách, rồi vào thi đình, bị trượt xuống Phó-bằng. Phó-bằng cũng là chun đại khoa, cũng bỏ làm quan (chỉ sự Tán-vi một trái) chứ có hèn gì. Sau ông ta làm quan, từng đi sứ Tân đi kinh lược, và làm đến như phẩm hiệp là, phụ chánh đại thần. Như kẻ danh-vọng oai quyền, phẩm hàm chức tước oai quyền nước Nam ta, vinh diệu đến thế là tội bức. Thế mà vì bất huy hai chữ « Lân-sĩ », ông ta lấy làm tức giận, cho là một điều kỳ quái điếm trong con đường công danh của đời mình. Khi ông làm phụ chánh về triều Thành-Thái, ông cố xin ăn tiền, cho ông được đậu Lân sĩ lại, ông là bạn cho ông lộc báo, hơn uoi, rồi ngựa xem hoa, có biểu vinh qui, và khác tên trên bia da đường vào hàng Lân-sĩ kia. Bậc phụ chánh mà xui một cái tên trong đầu sĩ, ai việc gì mà kượng cuoi vua Thành-Thái chuần theo lời yêu cầu của ông, cho đủ ăn tiền như ông mới đỗ lần ấy vậy. Ông ta trong bài biểu tạ ơn có câu: Sĩ phu tương bị, dĩ vi thiếu đạo cái háo hoàn; thiếu tiên số c, bất liệu kim sinh chi quá đạo (士夫相被, 以爲少道, 缺先數, 不計金生之過). Ông nghĩ là mưng reo bằng bạn, cho rằng thiên đạo bảo hoàn; rồi ở thân tiền nào tưởng kiếp này được đến 1. Ấy là một chuyện trò cười: làm đến như phẩm đại thần mà bị gọi hai chữ Lân sĩ, trọn đời mơ tưởng không sao bỏ quên, động là lo chạy cho được, không kể đến ngoạ, nghị vật luận cho là việc dễ tiện.

Lại còn một chuyện thú nữa là chuyện ông B. (kỳ giả quên tên và cũng không muốn nói tên, nên gọi ông B.) ở Nghệ Tĩnh gì đó. Khoa Ất Dậu, triều Hàm nghi (咸 宜, 乙 巳) thì hội vừa xong, chưa kịp vào thi đình thì gặp cái biến Kinh thành mất thủ, vùn chạy trốn; việc gì cũng bỏ, huống gì khoa thi, nên khoa thi ấy lỡ dở chưa xong. Sau cuộc biến toan yên rồi lại thì cử như trước. Những người đỗ hội khoa Ất Dậu mà chưa vào thi đình, thì cho vào thi đình lại. Mấy khoa kế sau về triều Thành-Thái như ông Nguyễn-trường-Hiến, ông Trần-đạo-Tiêm v. v. đều vào thi đình lại, kể đầu hoàng giáp, người lãn sĩ, phó bằng. Day ông B. cũng là một người đỗ hội khoa Ất Dậu ấy, mà cứ năm yên ở nhà, không mong tưởng gì đến sự thi cử, quên hẳn chuyện « thi đỗ hội » của mình trước, như là sống ca. đời khác. Sĩ phu ai cũng khen ngợi ông là một người cao thượng khác với người thường. Nào ai có ngờ trái ở khoa 己丑, 己 丑, 乙 未, 戊 戌, 辛 丑, 甲 辰, ông ta không đi thi đình, đến khoa đình lại 丁未 là khoa chót triều Thành-Thái - cách khoa đầu ông đỗ hội trước, là 23 năm - không rõ vì có gì xui giục, ông ta bỗng nhiên vào thi đình, lại đỗ Phó-bằng. Lúc ấy Võ-phương-Trư có một bài nhạo ông, trong có câu: « Văn chương mai vận, hạ thấp cái tể thượng vì câu nhạo quả phụ sưng cừ, tri tam niên nhĩ ngu và nhứt khước (文 章 未 運, 下 十 年 則 上 爲 九 婦; 事 難 堪 矣, 而 君 而 也) ». Ông nghĩ là. Văn chương vận rồi, nhạo hạng chín, mà ăn mấy hạng mười (1) gái góa ở đương, không ba năm mà đại trong một chỗ (2). Đây lại là một trò cười, đi với khoa cũ, như người dân bà rúi góa chồng, muốn thổ tiết, mà

thả không trọn. Con ma khoa cử ám ảnh cũng nhanh thật!

Kỳ giả nhảm chuyện « thiếu niên thi hồng tự tử », ngày nay, mà nhắc lại mấy chuyện trò cười trong tấn kịch thi cử ngày xưa, cốt cho đọc giả hiểu thấu mã, đều:

1) Học là cốt để thực hành, nghĩa là đem sở học mà tự lập thân mình và lập ích cho xã hội. Tại cử chẳng qua con đường tiến thân mà thôi, dù thời đại nào cũng vậy, chứ không phải công danh sự nghiệp ở nơi khoa họ khon kia, cũng bằng cao, bằng thấp đầu, Huống ở cái đời nhân quyền này, biết bao nhiêu người không do con đường thi cử mà làm nên công nghiệp về vang. Ván các bác thanh niên không tội gì vì thi hỏng mà tự tử.

2) Tại cử ngày nay so với ngày xưa, về sự học vấn có thực dụng hơn, và không có qui điều cấm kỵ phiến phước; song vì nhiều lẽ hạn chế, như hạn tuổi, hạn lãnh nết và những điều bó buộc này khác, không sao mà (hàng) góp hết nhân tài được. Vậy chúng ta phải biết ngoài khoa cử ra, còn nhiều nhân tài, không nên khinh rẻ, mà ai có chức trách dùng người, cũng nên để mắt đến bọn nhân tài ngoài khoa cử kia.

3) Để thi cử, thì giữ phép công bình, thả xả cho đáng, một mực bằng theo học lực, mà tuyệt hẳn cái lối tư vị gian thông như tấn kịch « gian đồ » ngoài Bắc trong Nam lúc cuối năm học mới rồi.

Được như ba điều trên, tuy không phải là hoàn thiện, song tấn kịch « thanh niên thi hồng tự tử » may không xảy ra một cách dữ dội, như câu chuyện bên thành Venet mà báo Đông Tây đã thuật trên, mà những chuyện trò cười trong lịch sử khoa cử xưa ta ngày xưa có lẽ cũng bớt đi chăng?

Hồi ức 5 nh

(1) Đời Nguyễn, các người trong nước làm 10 gual cấp, 9 là nhà nho, 10 là an

(2) Tục ngữ ta, khôn ba năm đại có một giờ.

HÀN-VIỆT TỬ-ĐIÊN: đương ta 5.000 chữ đơn - 35.000 tiếng kép
Hạng 101 7300 Hạng thường 6150
ở xa xin thêm 0500 tiếng cước.
Từ nay xin đặt trước cả tiền.
Đào-duy-Anh, Huế

DRAGÉES

Vermifuge

RUDY

Trị bệnh

SÁN LÁI

Thuốc viên Dragées Rudy trị bệnh sán lải rất thần hiệu, và làm cho người ta trở nên trắng净. Người lớn con ăn từ 5 đến 10 viên.

Thuốc viên Dragées Rudy có bán tại các hãng thuốc ở Saigon và các hãng ngoại ở các tỉnh.

PHARMACIE NORMALE (L. NABEREAU)
119-123 rue Catinat - SAIGON

(là hãng thuốc đáng tin cậy, tạo lập đã hơn năm chục năm rồi).

THÀNH GANDHI ĐÁP TÀU HẠNG BẾT SANG ANH

Thành Gandhi không thiên vị tại chất, nên khi đi sang Anh dự hội nghị Bân-tron, chính phủ Anh mới đi tàu hàng nhất mà người chỉ đi bằng biển? Tại là Thành thất, nhưng cái đó cũng là « tiếp » ty ty! Ấy thế mà nếu NHÀ ĐỒ CHANH-HU? Nó có gửi sang biểu Thành một 30 trang-sư bằng vàng, bạc, ngọc thạch, kim cương, thì tất Thành có gì đáng chú ý? Vì sự trọng thủy khon thủy đẹp mà từ đời con mắt!

Cho nên có câu phương ngôn rằng:
Đi sang Anh dự hội nghị Bân-tron, chính phủ Anh mới đi tàu hàng nhất mà người chỉ đi bằng biển? Tại là Thành thất, nhưng cái đó cũng là « tiếp » ty ty! Ấy thế mà nếu NHÀ ĐỒ CHANH-HU? Nó có gửi sang biểu Thành một 30 trang-sư bằng vàng, bạc, ngọc thạch, kim cương, thì tất Thành có gì đáng chú ý? Vì sự trọng thủy khon thủy đẹp mà từ đời con mắt!

CÁI CHÍNH

Trong kỳ báo vừa qua tại bài: « NHỮNG TÂN KỊCH QUÁI GỜ TRONG CHUYỆN THI CỬ », ở trường ba, có sai 2 chữ Hán:

Trong câu: 新人若問當年幾 và câu: 始見兒郎得意則 chữ 若 sắp lầm chữ 若. Nay cái chính lại.

NÔI THỂ-THAO

(để luyện tập trẻ-con tự ba bốn tháng đến mười tuổi cho mạnh khỏe)
dù các bộ-phận, giá bán lẻ mỗi cái 85\$80; cước phí gửi gắm, hiệu Khuynh-Điệp chịu hết.

Nhà-buôn nên hỏi giá buôn.
Mua 3 cái sắp lên mới tính giá buôn được; nhưng đồ với đại-lý KHUYNH-ĐIỆP, nhà-buôn KHUYNH-ĐIỆP, mua một cái cũng tính giá buôn.

Ái mua buôn mỗi lần được trên 20, có giá si đặc-biệt.
Mua lẻ, mua buôn, viết thư cho:

Viên-Đệ

hiệu dấu KHUYNH-ĐIỆP - Đồng Hới

<https://tieulun.honto.org>

